नेपाल गजेट

भाग २

श्री ५ को सरकारद्वारा प्रकाशित

खण्ड ८] काठमाडौं मार्ग ३० गते २०१५ साल [संख्या ३३

श्री ५ को सरकार

कानून तथा संसदीय प्रवन्ध मन्त्रालयको सूचना।

तल लेखिएको सल्लाहकार सभामा पेश भएको विधेयकहो ऐन होईन अतएव, यो जन साधारणले कानून सरह मान्नु पर्दैन।

श्रीमाननीय मन्त्री रणधीर सुब्बाले सल्लाहकार सभाको समक्ष पेश गर्नु भएको तल लेखिए बमोजिमको कारखाना र कारखानामा काम गर्ने मजदूरहरूको सुव्यवस्थाको निमित्त बनेको बिधेयक नेपाल सल्लाहकार सभाका नियमहरूको नियम ८७ बमोजिम सर्व साधारणको जानकारीका लागी प्रकाशित गरिएको छ।

२०१५ साल को बिधेयक नं. १

कारखाना र कारखानामा काम गर्ने मजदूरहरूको सुव्यबस्थाको निमित्त बनेको बिधेयक

कारखानाको सुव्यवस्था र कारखानामा काम गर्ने मजदूरहरूको सुबिधा, सुरक्षा र मालीक मजदूरका बिच हुने झगडा झिक्ने कुराहरूका सम्बन्धमा यथो

६९८

मुद्रण विभाग, सिंहदरबार

तर:—

[१] तत्काल निरीक्षणको आदेश रहेछ भने आदेशमा उल्लेख भएको व्यक्तिले रेकर्ड कीपर वा इन्स्पेक्शन क्लर्कलाई आफूले निरीक्षण गर्न इच्छा भएका दिनमा साढे दुइ बजे अगावै सो आदेशको किनारामा सूचना लेखी दिनुपर्छ।

[२] साधारण निरीक्षणको आदेश रहेछ भने आदेशमा उल्लेख भएको व्यक्तिले रेकर्ड कीपर वा इन्स्पेक्शन क्लर्कलाई आफूले निरीक्षण गर्न इच्छा भएको दिनको सूचना चौबीस घण्टाअगावै सो आदेशको किनारामा लेखिदिनुपर्छ।

१३५. नियमका १३४ अन्तरगत दिएको सूचना पाउनासाथ निवेदनपत्रमा लेखिएको मिसिल वा कागजपत्र जुन विभागमा छ, त्यस विभागमा सुपरिन्टेन्डेन्टसंग सो मिसिल वा कागजपत्र मागी पठाउनुपर्छ। त्यस्तो माग पठाएमा सरोकारवाला सुपरिन्टेन्डेन्टले साधारण निरीक्षणको आदेश रहेछ भने जुन दिनलाई मागी पठाएको छ, त्यस दिनको साढे एघार बजेसम्ममा इन्स्पेक्शन क्लर्कले पाउने गरी पठाइदिनुपर्छ। तत्काल निरीक्षणको आदेश रहेछ भने तुरुन्त पठाइदिनुपर्छ।

१३६. [१] मिसिल वा कागजपत्रको निरीक्षण गर्न कुनै पनि व्यक्तिले निरीक्षण कोठामा कलम मसी ल्याउन र मिसिल कागजातको निरीक्षण गर्दा कुनै प्रकारको दाग चिन्ह लगाउन च्यात्न फार्न वा अरू कुनै किसिमबाट नोक्सानी पार्न हुन्न।

[२] निरीक्षण गर्ने व्यक्तिले कागजपत्रको नक्कल झिक्नलाई दिने निवेदनपत्रमा भर्न चाहिने कुरासम्म पेन्सिलले टिप्न हुन्छ। नक्कल उतार्न उल्था गर्न वा पहिलेदेखि आफूसंग भएको नक्कल वा उल्थामा भिडाई हेर्न कुनै हालतमा पनि पाइ दैन।

स्पष्टीकरण:— यस नियमबमोजिम पालन गर्नु पर्ने कुराको सूचना सबैले देख्ने ठाउँमा निरीक्षण कोठामा टाँसीदिनुपर्छ।

(ङ) "उत्पादन कार्य" भन्नाले देहाय बमोजिम गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ:—

(१) कुनै चिज बस्तु बनाउने, हेरफेर गर्ने, मरमत गर्ने, बुट्टा भर्ने, तयार गर्ने, प्याक गर्ने, तेल लगाउने, धुने, सर सफाइ गर्ने, तोडने, भत्काउने कार्य वा कुनै चिज बस्तुको प्रयोग, बिक्री वितरण, ढुवानी वा ढुंगो लगाउने हेतुले त्यस्ता चिज बस्तुलाई अन्य प्रकारबाट व्यवहार गर्ने कार्य, वा

(२) तेल, पानी वा पम्प गर्ने कार्य, वा

(३) शक्ति संचार गर्ने, परिवर्तन गर्ने र पठाउने कार्य, वा

(४) कुनै छापाखाना, लिथोग्राफी, फोटोग्राफी, जिल्द चढाउने वा शोही सरहको अरू काम।

(च) "मेशीनरी" भन्नाले शक्ति संचार, परिवर्तन, पठाइने काम गरिएको वा शक्ति लगाइएका सबै यन्त्रहरूलाई समेत जनाउँछ।

(छ) "मजदूर" भन्नाले कुनै उत्पादन कार्य, वा त्यस्तो कार्यको निमित्त प्रयोग भएको घर जग्गा वा मेशीनरीको कुनै भागको सरसफाइ गर्ने काम, वा त्यस्तो उत्पादन कार्यको विषय संग सम्बन्धित वा आकस्मिक अरू कुनै किसिमको कार्यमा ज्याला दिई काममा लगाइएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ।

तर त्यस्तो कुनै उत्पादन कार्य भइ राखेका कोठा वा ठाउँमा कारिन्दाहरूको काम लगाई राखेको व्यक्तिलाई लिइने छैन।

(ज) "कुनै कारखानाको सम्बन्धमा मालिक" भन्नाले सो कारखानाको काम कुरामा अन्तिम नियन्त्रण भएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ।

तर कुनै कारखानाको काम कुरा कुनै मेनेजिंग एजेन्टलाई सुम्पी राखेकोमा त्यस्तो एजेन्ट सो कारखानाको मालिक मानिने छ।

(झ) "मेनेजिंग एजेन्ट" भन्नाले नेपाल कम्पनी कानून बमोजिमको मेनेजिङ्ग एजेन्ट सम्झनु पर्छ।

(ञ) "स्थानीय इन्सपेक्टर" भन्नाले श्री ५ को सरकारबाट नेपाल गजेटमा प्रकाशित सूचना द्वारा सो इलाकाको निमित्त नियुक्त गरिएको इन्सपेक्टर वा त्यस्तो नियुक्ति नभएकोमा स्थानीय बडाहाकिम वा मेजिष्ट्रेट सम्झनु पर्छ।

(ट) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिमको" भन्नाले यो ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिमको सम्झनु पर्छ।

६८८

१४४. निवेदनपत्रको सिर बेहोरा देहायबमोजिमको ढाँचामा हुनुपर्छ ।

सर्वोच्च अदालतमा
चढाएको
निवेदनपत्र

छापाखाना र प्रकाशनसम्बन्धी ऐन, २००९ बमोजिम गठित स्पेशल बेञ्चका समक्ष ।

नाम भए फलाना छापाखानाको र नाम नभए विवरण दिएर
फलाना किताप, लिखत पत्र, समाचार पत्र,
वा समाचार पत्रिकाको विषयमा ।

१४५. धरौटको आदेश हटाई पाउ भन्ने उजुरी निवेदनपत्रमा निवेदक प्रेश धनी वा प्रकाशन के हो, सो कुरा र त्यस कुराको प्रमाण सबै प्रमाण खण्डमा खुलाई लेखी सबै सक्कल लिखत वा रीतपूर्वकका नक्कल साथै धरौट राख्ने आदेशको रीतपूर्वकको नक्कलसमेत मुद्दामा प्रमाण लगाई पाउं भनी ईक्झिविटको रूपमा निवेदनपत्रमा नत्थी गरेर दिनुपर्छ ।

१४६. धनमाल जफत गर्ने आदेश भएको हटाई पाउँ भन्ने उजुरी निवेदनपत्रमा सो धनमालमा निवेदकको के कस्तो हक दैया छ, त्यस कुरालाई र त्यसको प्रमाण सबै प्रमाण खण्डमा खुलाई सबै सक्कल लिखत वा रीतपूर्वकको नक्कल साथै धनमाल जफत गर्ने आदेशको रीतपूर्वकको नक्कलसमेत मुद्दामा प्रमाण लगाई पाउं भनी ईक्झिविटको रूपमा निवेदपत्रमा नत्थी गरेर दिनुपर्छ ।

१४७. निवेदनपत्रमा सरोकारका कुरा मात्र लेख्नुपर्छ र धरौट राख्ने वा धनमाल जफत गर्ने बारेको आदेशलाई जुन आधारमा हटाई पाउँ भन्ने जिकीर छ त्यसलाई निवेदनपत्रको निचोरमा लेख्नुपर्छ ।

१४८. निवेदनपत्रमा नत्थी गरेर पेश गरेको प्रमाणका लिखत र निवेदकको भर गरी टेकेका एवं सबुतमा पछि पेश हुने लिखत नेपाली भाषा बाहेक अरू कुनै भाषामा भए सर्वोच्च अदालतको ट्रांस्लेटरबाट उल्था हुनेछ। सो उल्था गर्ने दस्तुर सोही लिखतको अड्डातर्फबाट नक्कल सारी लिंदा लाग्ने दस्तुरको दोबर हुनेछ र निवेदकसंग असुल गरिनेछ ।

ग) कारखाना सम्बन्धी चिट्ठीपत्रहरू आदान प्रदान गरिने ठेगाना,

(घ) यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिमा कायम रहेका कारखानाका सम्बन्धमा १२ महीना अघि देखिको अवधिमा त्यस्तो कारखानामा गरिएका उत्पादन कार्यको प्रकृति,

(ङ) सबै कारखानाहरूका सम्बधमा यो ऐन प्रारम्भ भएका मितिले पछि १२ महीनाको अवधिमा त्यस्तो कारखानामा अपनाइने उत्पादन कार्यको प्रकृति,

[च] प्रयोग गरिने शक्तिको प्रकृति र परिमाण,

[छ] यो ऐनको प्रयोजनको निमित्त कारखानाको मेनेजरको नाम,

[ज] कारखानामा काममा लगाइने सम्भव भएको मजदूरहरूको संख्या,

(झ) यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिमा कायम रहेका कारखानाका सम्बन्धमा १२ महीना अघि देखिको अवधिमा प्रति दिन काममा लगाइ राखेका मजदूरहरूको औषत संख्या,

(ञ) तोकिएबमोजिमका अरु विवरणहरू ।

(२) प्रथम पटक यो ऐन अन्तर्गत पर्न आएका कारखानाहरुको हकमा त्यसको मालिकले यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिले ३० दिन भित्र उपदफा (१) मा लेखिए बमोजिमका विवरणहरु सहितको एक लिखित सूचना स्थानीय इन्सपेक्टर छेउ पठाउनु पर्दछ ।

(३) साधारणत बर्ष एकमा १८० दिन भन्दा कम काम गर्ने कुनै कारखानाले आफ्नो त्यस्तो कान थाल्नु भन्दा कम्तीमा ३० दिन अगावै उपदफा (१) मा लेखिए बमोजिमका विवरणहरू सहितको एक लिखित सूचना स्थानीय इन्सपेक्टर छेउ पठाउनु पर्दछ ।

(४) नयां मेनेजर नियुक्त गर्दा त्यसरी नवनियुक्त मेनेजरले आफ्नो कार्यभार सम्हालेको मितिले ७ दिन भित्र कारखानाका मालिकले त्यसको सूचना स्थानीय इन्सपेक्टर छेउ पठाउनु पर्दछ ।

[५] कुनै कारखानामा मेनेजरको नियुक्ति भइ सकेको रहेनछ वा नियुक्त भइसकेको भएतापनि निजले कारखानाको बरबन्दोबस्त गर्न थाली सकेको रहेनछ भने त्यस्तो अवस्थामा मेनेजरको काम गरीराखेको व्यक्तिलाई वा त्यस्तो व्यक्ति नभएमा मालिकलाई नै यस ऐनको प्रयोजनको निमित्त त्यस कारखानाको मेनेजर मानिनेछ ।

मदन पुरस्कार पुस्तकालय

६७८

परिच्छेद ३

इन्स्पेक्टरको अधिकार

५ **इन्सपेक्टरको अधिकार:** यो ऐन अन्तरगत बनेका नियहरूका अधिनमा रही स्थानीय इन्सपेक्टरले आफ्नो इलाका भित्र देहाय बमोजिम गर्न सक्छ :-

[क[कारखानाको निमित्त प्रयोग गरी राखेको वा प्रयोग गरी राखेको भनी आफुलाई विश्वास हुने मनासीव कारण भएको कुनै स्थानमा आवश्यक सरकारी कमचारी वा स्थानीय गाउँ पंचायत वा जिल्ला पञ्चायत वा नगरपालिकाका सदस्यहरुको मद्दात साथमा लिइ प्रवेश गर्ने,

[ख] कारखाना रहेको घर जग्गा, प्लान्ट र मेशीनहरुको जाँच गर्न र कारखानामा प्रयोगगरिने तैयारी र अर्ध तयारी मालहरुको नमूना लिइ जाँच्न र कारखाना सम्बन्धी रजिष्टर वा अरू कुनै कागज पत्र हेर्न र कारखानामा वा अन्य कुनै स्थानमा कुनै व्यक्तिबाट यस ऐनका उद्देश्यहरूको पूर्तिको लागी आवश्यक लागेका कुराहरू मा बयान लिने, र

[ग] यस ऐनका उद्देश्यहरूको पूर्तिको लागी तोकिए बमोजिमका अरू अधिकारहरू प्रयोग गर्ने ,

तर यस दफा अन्तरगत कुनै व्यक्तिलाई पनि आफुलाई दोषी ठहऱ्याउने ढंगको सवालको जवाफ दिन वा साक्षी बकन वा सबुद दिन वाध्य गरीने छैन ।

परिच्छेद ४

स्वास्थ्य

६. **सुग्घर सफाइः—** (१) प्रत्येक कारखानालाई सफा र कुनै निकासको 'पाइप, चर्पी वा अरू फोहोर मैलाबाट हुने दुर्गन्धबाट निश्चित राख्नु पर्दछ र खास तवरले देहाय बमोजिम गर्नु पर्छ ।

(क) काम गरिने कोठाहरूको भुइँ र बेंचहरूबाट र भऱ्यांग तथा आवत जावत गर्ने बाटोबाट फोहोर मैलालाई प्रत्येक दिन बढारी वा अरू कुन तरिकाबाट हटाउने र उपयुक्त स्थानमा फाल्ने वा नष्ट गर्ने ।

(ख) काम गरिने प्रत्येक कोठाका भुइँलाई कम्तीमा हप्तामा एक पटक, आवश्यक भएमा, किटाणु नाशक औषधी समेत राखि कुनै वा अरू कुनै तरिकाबाट सफा गर्ने,

(ग) उत्पादन कार्य गर्दा भुइँ भिज्ने भएमा निकासको राम्रो व्यवस्था गर्ने, र

(घ) भित्री गाह्रो, छेकवार, कठवार, सिलिङ्ग, छत र आवत जावत गर्ने बाटो र भऱ्यांगका अगल बगल र छतहरूमा रोगन वा वार्निस लगाई राखेको भए प्रत्येक पाँच बर्षमा कमसेकम एक पटक दोहऱ्याई रंग वा वार्निस लाउने, रोगन वा बार्निस लगाई राखेको वा पानी नछिर्ने गरी चिप्लो गरी राखेको भए तोकिएको तरिका बमोजिम प्रत्येक वर्षमा कमसेकम एक पटक सफा गर्ने र अरू प्रकारसंग बनाई राखेको भए बर्षमा कमसेकम एक पटक सफेद वा अरू रंग लगाउने,

(ङ) मिति मितिमा खण्ड (घ) बमोजिम चाहिने काम गरिएका कुरालाई तोकिएबमोजिम रजिष्टर किताबमा जनाई राख्नुपर्छ।

(२) कुनै कारखानामा भई राखेको कामको प्रकृतिले गर्दा उपदफा (१) मा लेखिएका सबै वा कुनै कुराको व्यवस्था गर्न कारखानाको धनीको निमित्त साध्य नभएमा श्री ५ को सरकारले आदेश जारी गरी त्यस्तो कुनै कारखाना वा त्यस्तो वर्ग वा वर्णनका कारखानाका सम्बन्धमा सो उपदफाका कुनै कुरा लागू नहुने गर्न र त्यस्ता कारखानाहरूलाई सफा सुघ्घर राख्नको लागी अरू तरिकाहरू तोकि दिन सक्नेछ।

७. बेकम्मा वस्तु फ्याँक्ने तथा नष्ट गर्ने व्यवस्थाः- (१) कारखानामा उत्पादन कार्य गर्दाको सिलसिलामा निस्केका बेकम्मा वस्तुहरूलाई फ्याँक्ने तथा नष्ट गर्ने उचित व्यवस्था हुनुपर्छ।

(२) उपदफा (१ अन्तर्गत गर्नुपर्ने व्यवस्थाको सम्बन्धमा श्री ५ का सरकारले नियम बनाउन सक्छ।

८. हावा र प्रकाशको व्यवस्था र तापक्रम ठीक राख्नेः- हरेक कारखानाको काम हुँने कोठामा देहाएका कुराहरूको व्यवस्था हुनु पर्छः-

(क) आवश्यक मात्रामा ताजा हावा र प्रकाश, र

(ख) स्वास्थ्यमा धक्का नपुग्ने गर्न र सुविस्ताको निमित्त उपयुक्त तापक्रम।

६८९

९. **धुलो र दुषित धुवां र वाफः-** कारखानामा उत्पादन कार्य गर्दाको सिलसिलामा मजदूरहरूको सुविस्ता र स्वास्थ्यको लागी हानिकारक ठहरिने किसिमको धुलो, दूषित धुवाँ, वाफ वा अरू दूषित पदार्थ निस्कने भएमा त्यस्तो पदार्थ कुनै काम गर्ने कोठामा जम्मा हुन नपाउने व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

१०. **ज्यादा घुइँचो हुन नदिनेः-** (१) कारखानाको कुनै कोठामा पनि मजदूरहरूको स्वास्थमा हानी पुग्ने सम्भावना हुने गरी घुइँचो हुन दिन हुँदैन ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिएको कुराहरूको सर्वसामान्यतामा कुनै प्रतिकूल प्रभाव नपारी यो ऐन प्रारम्भ भएको मितिमा कायम रहेका कारखानाको काम हुने प्रत्येक कोठामा काम गर्ने प्रत्येक मजदूरको निमित्त कमसेकम दुईसय पच्चीस क्युबिक फुट जग्गा र यो ऐन प्रारम्भ भएपछि खडा हुने कारखानाको काम हुने कोठामा प्रत्येक मजदूरको निमित्त कमसेकम तीनसय पचास क्युबिक फुट जग्गा हुनुपर्छ र यस उपदफाको प्रयोजनको निमित्त उचाइमा कोठाको भुइँको सतह देखि चौदह फुट भन्दा माथिको जग्गाको हिसाब गरिने छैन ।

(३) स्थानीय इन्स्पेक्टरले चाहेमा काम हुने प्रत्येक कोठामा यस दफा बमोजिम काम लगाउन सकिने मजदूरहरूको उपल्लो संख्या तोकि एक एक सूचना कारखानाको काम हुने प्रत्येक कोठामा टाँसी राख्नुपर्ने गरी लिखित आदेश दिन सक्नेछ ।

(४) कुनै कारखानाका कुनै कोठाका सम्बन्धमा सो ठाउँमा काम गर्ने मजदूरहरूको स्वास्थ्यको हितको लागि यस दफामा लेखिएबमोजिमको व्यवस्था गर्न अनावश्यक छ भन्ने स्थानीय इन्सपेक्टरलाई चित्त बुझ्ने कारण भएमा त्यस्ता कोठाका सम्बन्धमा यस दफाका कुराहरू लागू नहुने गरी केही शर्त राखी वा न राखी लिखित आदेश दिन सक्नेछ ।

११. **प्रकाशको प्रबन्धः-** (१) मजदूरहरू काम गर्न वा आवत जावत गर्ने कारखानाका प्रत्येक ठाउँमा पर्याप्त तथा उपयुक्त प्राकृतिक वा कृत्रिम प्रकाश वा दुवै प्रकारको प्रकाशको व्यवस्था हुनुपर्छ ।

(२) कुनै कारखाना वा केही वर्ग वा वर्णनका कारखाना वा केही उत्पादन कार्य विधिको निमित्त व्यवस्था हुनु पर्ने प्रकाशको स्टेन्डर्ड तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१२. क्वार्टर र क्यान्टिनको प्रबन्धः-(१) कारखानाका मालिकहरूले मजदूरहरूको लागि स्वास्थदायक क्वार्टरको पूरा बन्दोबस्त गरिदिनु पर्छ ।

(२) २५० जवान भन्दा बढी मजदूरहरू एकै समयमा काम गर्ने कारखानामा क्यान्टिनको ब्यवस्था हुनु पर्दछ ।

१३. पिउनेपानीको ब्यवस्थाः- कारखानाका मजदूरहरूलाई पाइक पर्ने ठाउमा पर्याप्त स्वास्थकर पानीको पूरा पूरा ब्यवस्था हुनु पर्दछ ।

१४. पाइखाना र पिशावखानाको ब्यवस्थाः—(१) हरेक कारखानामा—

(क) सबै मजदूरहरूलाई कारखानामा रहेसम्म खुला हुने गरी र निजहरूलाई पाइक पर्ने स्थानमा तोकिएका ढांचाका पर्याप्त पाइखाना र पिशाबखानाको ब्यवस्था हुनु पर्दछ ।

(ख) जनाना र मर्दानाहरूका लागि अलग अलग, र परस्पर न-देखिने गरी पाइखाना र पिशावखानाको ब्यवस्था हुनु पर्दछ ।

(ग) पाइखाना र पिशावखानाहरूमा प्रकाश र खुला हवाका पर्याप्त ब्यवस्था हुनु पर्दछ । पाइखाना वा पिशाबखाना र काम हुने कोठाको बिचमा खुला ठाउँ वा खुला हावाको आवत जावत हुने बाटोको ब्यवस्था हुनु पर्दछ ।

तर स्थानीय इन्स्पेक्टरले लिखित स्वीकृति दिई कुनै विशेष अवस्थामा कुनै कारखानाका सम्बन्धमा यो प्रतिबन्ध लागू नहुने गर्न सक्छ ।

(घ) त्यस्ता पाइखाना तथा पिशाबखानाहरू हरबखत सुग्घर र सफा राख्नु पर्दछ ।

(ङ) पाइखाना र पिशाबखानाहरू सफा गर्नलाई मेहतरहरू नियुक्त गर्नु पर्दछ ।

(२) साधारणतः दुइ सय भन्दा बढी मजदूरहरू काममा लगाइएको प्रत्येक कारखानामा—

(क) पाइखाना र पिशाबखाना जम्मै स्वास्थ्यको दृष्टिले निश्चित गरिएबमोजिमको हुनु पर्दछ ।

(ख) उपदफा (१) को खण्ड (ग) र (घ) मा लेखिएका कुराहरूमा बाधा नपर्ने गरी कारखानाका भुइँ, पर्खाल, र पाइखाना

पिशाबखानाका सबै सामानहरू हप्तामाकम सेकम एक दिन किटाणुनाशक औषधी समेत राखी धुने र सफा गर्ने गराउनु पर्दछ।

१५. फिक्दानीः- (१) हरेक कारखानाको पाइक पर्ने ठाउँहरूमा सफाई र स्वास्थमा हानी नपुग्ने गरी प्रसस्त फिक्दानीहरू राख्नु पर्दछ।

(२) कसैले पनि फिक्दानीमा बाहेक कारखानाको हाता भित्र अरू ठाउँमा थुक्नु हुँदैन। ती कुराहरू र सो उल्लंघन गरेमा हुने दण्ड सजाय बारेका सूचनाहरू कारखानाको हाता भित्र सबैले देख्ने ठाउँहरूमा टाँसी राख्नु पर्दछ।

(३) उपदफा (२) उल्लंघन गरी कसैले थुकेमा निजलाई पाँच रूपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ।

परिच्छेद ५

सुरक्षा

१६. मेशिनमा बार लगाउने प्रबन्धः- कारखानाहरूका मेशिनका खतरनाक भागहरूमा बार लगाउन वा बचाउको निमित्त अरू पर्याप्त प्रबन्ध हुनु पर्दछ। कुनै कारखानामा त्यस्तो बचाउको पर्याप्त प्रबन्ध भएको छैन भन्ने आफूलाई चित्त बुझ्ने कारण भएमा स्थानीय इन्स्पेक्टरले त्यसको प्रर्याप्त प्रबन्ध गर्न तीन दिनको म्याद तोकि कारखानाका मालिकलाई लिखित सूचना पठाउन सक्छ र सो म्यादभित्र प्रबन्ध नभएमा कारखाना बन्द गर्ने आदेश दिन सक्छ।

१७. केटाकेटीहरूलाई खतरनाक मेशीनहरूमा काम लगाउने बारेः- दफा १६ मा जेसुकै लेखिएको भए तापनि श्री ५ को सरकारले आदेश जारी गरी तोकि दिएका मेशीनहरूका सम्बन्धमा त्यस्तो मेशीनबाट हुन सक्ने खतरा र त्यसको लागि शतर्क रहनु पर्ने कुराहरू बारे बोध नगराई, र

(क) सो मेशीन चलाउने तरीका बारे प्रशस्त तालिम नदिइ, वा

(ख) सो मेशीन बारे पूरा जानकारी र अनुभव प्राप्त व्यक्तिको रेखदेखमा नराखी, अठार वर्ष ननाघेका कुनै पनि केटाकेटीलाई त्यस्तो मेशीनहरूमा काम लगाउन हुँदैन।

१८. आँखाको बचाउः- तोकिए बमोजिमका कुनै कारखानामा हुने निर्माण कार्यको सिलसिलामाः-

(क) त्यस्तो कार्य हुदा निस्कने कुनै चीज वस्तुका टुक्राहरूवाट आँखामा खतरा हुने भएमा, वा

(ख) ज्यादा तेजिलो प्रकाशबाट आँखालाई खतरा हुने भएमा, नजिक बसी काम गर्नु पर्ने व्यक्तिहरूको वचाउको लागि पर्दा वा उपयुक्त गगल चश्माको प्रवन्ध गर्नु पर्छ।

१९. आगो लागेमा बचाउको प्रबन्धः- (१) प्रत्येक कारखानामा आगो लाग्दा आवश्यक बचाउका साधनहरूको प्रवन्ध हुनु पर्दछ र कुनै कारखानाले त्यस्तो साधनहरूको प्रवन्ध गरेका छैनन् भन्ने लागेमा स्थानीय इन्स्पेक्टरले लिखित रूपमा आदेश जारी गरी यस दफा र सो अन्तर्गत बनेका नियमहरू बमोजिम सो कारखानाहरूमा सोही आदेशमा तोकिएको मिति सम्ममा त्यस्ता साधनहरूको व्यवस्था गर्न मेनेजरका नाउमा निर्देश गर्न सक्छ।

(२) कारखानाका ढोकाहरू कुनै व्यक्तिले कोठाभित्र रहेका बखत भित्रबाट सजिलैसंग खोल्न हुने किसिमको हुनुपर्दछ। व्यक्तिहरू भित्र रहेका वखत त्यस्ता ढोकाहरूमा ताल्चा मार्न वा पेच कसी वा वांधी राख्न समेत हुँदैन।

(३) कुनै कारखानामा वा कुनै खास वर्ग वा वर्णनका कारखानामा आगो लाग्दाको अवस्थाको निमित चाहिने बचाउको साधन र सो निभाउने आवश्यक यन्त्रहरू बारे गर्नु पर्ने व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२०. केही प्रकारका रोग वा दुर्घटनाको सूचनाः--कुनै कारखानामा दुर्घटनाभै कुनै व्यक्तिको मृत्यु वा कसैलाई चोट पटक लागि ४८ घण्टा भन्दा बढी काम गर्न असमर्थ हुन गएमा वा कसैलाई तोकिए बमोजिमको कुनै रोग लागेमा त्यसको सूचना तोकिएको समय भित्र तोकिएको अधिकारी कहाँ पठाउनु पर्छ। त्यस्तो प्रत्येक रोग वा दुर्घटनाको जाँचबूझ गर्ने अधिकारी, त्यसको अधिकार र कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद ६

काम गर्ने समय

२१. सप्ताहमा काम गराउन हुने घण्टा:- कुनै पनि मजदूरलाई कुनै सप्ताहमा अठचालीस घण्टा भन्दा बढी काम गर्न बाध्य गर्न हुँदन।

२२. प्रति दिन काम गर्नु पर्ने घण्टाः- दफा २१ को अधिनमा रही कुनै पनि मजदूरलाई प्रतिदिन ६ घण्टा भन्दाबढी कारखानामा काम गर्न बाध्यगर्न हुदैन।

२३. जलपान आरामीको लागि मध्यान्तरः- काम रोक्न हुने कारखानामा कुनै मजदूरको प्रति दिनको कामको लगातार अवधि पाँच घण्टा भन्दा बढी हुनु हुँदैन र कम्तिमा आधा घण्टाको छुट्टि नदिइ कुनै पनि मजदूरलाई लगातार पाँच घण्टा भन्दा बढी समयसम्म काम गराउनु हुँदैन। काम थाम्न नहुने लगातार चलाई रहनु पर्ने कारखानामा आलो पालो गरी छुट्टि दिनु पर्छ।

२४. बढी समय काम गराउँदा बढी ज्यालाः-कुनै मजदूरलाई कुनै दिनमा ६ घण्टा वा कुनै सप्ताहमा अठचालीस घण्टा भन्दा बढी काममा लगाएमा निजलाई सो बढी समयको लागि साधारण ज्याला दरको डेढी ज्याला दिनु पर्दछ।

२५ मजदूरहरूको काम गर्ने अवधिको रजिष्टरः- हरेक कारखानामा मजदूहरूले प्रतिदिन काम गर्नु पर्ने समय र अवधि स्पष्टसित देखिने गरी रजिष्टरमा लेखि राख्नु पर्दछ।

२६ मजदूरहरूको रजिष्ट्री :-हरेक कारखानाका मेनेजरले मजदूरहरूको देहायका विवरणहरू रहेको रजिष्टर स्थानीय इन्स्पेक्टरले मागेको वखत देखाउन सकिने गरी राख्नु पर्दछ।

(क) कारखानाको प्रत्येक मजदूरको नाउँ,
(ख) कामको प्रकृति, र
(ग) तोकिएबमोजिमका अरू विवरणहरू।

२७ जनानाहरूलाई काम लगाउनमा प्रतिवन्धः- दफा २१ र दफा २२ का अधिनमा रही विहान ६ वजे देखि साँझ ६ बजेसम्म बाहेक कुनै जनानालाई कुनै पनि कारखानामा काम लगाउनु हुँदैन।

परिच्छेद ७

विविध

२८ कल्याणकारी (वेलफियर) अफिसरः-(१) साधारणतः तीन सय वा सो भन्दा बढी मजदूरहरू काममा लगाई राखेको प्रत्येक कारखानामा तोकिए बमोजिमका कल्याणकारी (बेलफियर) अफिसरको नियुक्ति कारखानाको मालीकले गर्नु पर्दछ।

(२) उपदफा (१) अन्तर्गत नियुक्त भएका अफिसरहरूको काम, कर्तव्य, योग्यता र नोकरीको शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२९ विदा: कारखानामा काम गर्ने प्रत्येक मजदूरले पाउने तलबी र बेतलबी विदा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३० पेन्सन र प्रविडेन्ट फन्डको सुविधाहरू:- पेन्सन, प्रविडेन्ट फन्ड, मेटर्निटि बेनिफिट (सन्तान जन्मदा महलाहरूलाई दिइने सुविधा) र अरू उचित सुविधाहरू तोकिएको तरिका र शर्त बमोजिम कारखानाका मार्फत्ले मजदूर र अरू सेवकहरूलाई दिनु पर्छ।

३१ क्षति पूर्ति गर्ने:- कुनै कारखानाको मजदूरलाई कारखानाको काम गर्दा शरिरमा घाउ चोट पटक लागेमा वा अंगभंग भएमा वा मृत्यु भएमा सो मजदूर वा निजका परिवारले पाउने क्षतिपूर्तिको दर तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३२ मजदूरहरूले आफ्नोसंघ खोल्न सक्ने:- मजदूरहरूले आफ्नो मजदूरी सम्बन्धी स्वार्थको रक्षा गर्ने हेतुले संघ संस्था खोल्न पाउने छन् ।

३३ संघ सम्बन्धी हुलिया दिनु पर्ने:- मजदूर संघहरूले सङ्घको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सेक्रेटरीको नाम, थर वतन र संघको अफिसको ठेगानासमेत खोली श्री ५ को सरकार छेउ रजिष्टर गराउनु पर्छ।

३४ मजदूरहरूको कर्तव्य:—(१) कुनै कारखाना कुन मजदूरले देहायको काम गर्न हुदैन ।

(क) सो कारखानाका मजदूरहरूको हित, सुरक्षा र स्वास्थ्य रक्षाको लागि सो कारखानामा राखिएको कुनै चीज वस्तुलाई जानीजानी दुरुपयोग गर्न वा नोक्सानी गर्न, वा

(ख) आफै वा अरू व्यक्तिहरूलाई खतरा हुने गरी जानी जानी र मनासीव कारण विना कुनै काम गर्न, वा

(ग) सो कारखानाका मजदूरहरूको हित, सुरक्षा र स्वास्थ्य रक्षाकोलागी सो कारखानामा राखिएको कुन चीज बस्तुलाई जानी जानी सदुपयोग नगर्न।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (क), वा (ख) वा (ग) वा यस दफा सम्वन्धमा बनेका कुनै नियम वा आदेश उल्लंघन गर्ने मजदूरलाई तीन महीनासम्म कैद वा एक सय रूपैयाँ सम्म जरिवाना वा दुबै सजाँय हुनेछ ।

३५. मजदूरको निमित्त दण्ड सजाय:- (१) दफा ३४ को अधिनमा रही, कुनै कारखानामा काम लगाइएको कुनै मजदूरले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत

बनेका नियम वा आदेशबमोजिम गर्नु पर्ने कुनै कर्त्तव्यको पालन नगरेमा निजलाई पच्चीस रूपैयांसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) अन्तर्गत सजाय हुने कुनै कसूर, कुनै मजदूरले गरेको साबित भएकोमा त्यस्तो कसूर हुन नदिन सो कारखानाको मालीक वा मेनेजरले जानी जानी मनासीब माफिकको कुनै प्रयत्न नगरेको भन्ने ठहरिन आएमा बाहेक त्यस्तो मालीक वा मेनेजर सजायको भागी हुनेछैन।

३६. **इन्स्पेक्टरलाई बाधा दिएमा सजाय हुने:-** यस ऐन अन्तर्गत गर्न लागेको कुनै कारबाइमा कसैले जानी जानी इन्स्पेक्टरलाई बाधा दिएमा वा निजले पेश गराउन चाहेको कुनै रजिष्टर किताप वा अरू लिखत आफु साथ भैकन पनि पेश नगरेमा वा निजले पेश गराउन वा जाँच्न चाहेको कुनै मजदूरलाई भैकन पनि पेश नगरेमा वा जांच्न नदिएमा सो व्यक्तिलाई पांचसय रूपैयांसम्म जरिवाना वा तीन महीनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

३७. **अरू दण्ड सजाय:-** यस ऐनका अरू दफा दफामा स्पष्टरूपबाट अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक कुनै कारखानामा वा त्यसको सम्बन्धमा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वा लिखित आदेश उल्लंघन भएमा सो कारखानाका मालीक र मेनेजरलाई त्यस्तो प्रत्येक कसूरको निमित्त चूक अनुसार पांचसय रूपैयाँ सम्म जरिवाना वा ३ तीन महीनासम्म कैद वा दुबै सजाय हुनेछ र कसूर साबित भै सकेपछि पनि कसूर चालू नै राखिएमा त्यसरी चालू राखिएको प्रत्येक दिनको निमित्त थप पचास रूपैयाँ जरिवाना हुनेछ।

३८. **ट्राइबुनल द्वारा मजदूर र मालीकको झगडाको निर्णय :—** कारखानाका मजदूर र मालीकका विच्चमा हुने प्रत्येक झगडाको निर्णय गर्न एउटा ट्राइबुनल खडा गरिने छ । सो ट्राइबुनलमा मजदूरहरू मध्येबाट पठाइएको १ जना प्रतिनिधि, कारखानाका मालिकहरूबाट पठाइएको १ जना प्रतिनिधि र श्री ५ को सरकारबाट मनोनित १ जना व्यक्ति गरी जम्मा तीन सदस्यहरू रहने छन् । त्यस्तो झगडा हेरी निर्णय गर्दा ट्राइबुनलले अपनाउने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) निर्णयको लागी उपदफा (१) अन्तर्गत ट्राइबुनल छेउ पठाइएको झगडाको सम्बन्धमा साक्षी प्रमाण बुझ्ने, साक्षीहरूलाई उपस्थित गराउने

र लिखितहरू पेश गराउने कुराहरूमा ट्राइबुनललाई प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम अदालतलाई भए सरहको अधिकार हुनेछ।

(३) ट्राइबुनल द्वारा भएको निर्णय अन्तिम र दुवै पक्षहरू उपर मान्य हुनेछ।

३९. **श्री ५ को सरकारमा अपील लाग्न सक्ने:-** इन्स्पेक्टरको कुनै काम कारवाईमा कसैको चित्त नबुझेमा निजले श्री ५ को सरकारमा अपिल दिन पाउनेछ। त्यस्तो अपील परेकोमा श्री ५ को सरकारबाट भएको निर्णय अन्तिम हुनेछ।

४०. **नियम बनाउने श्री ५ को सरकारको अधिकार:-** यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वित गर्नको लागी श्री ५ को सरकारले नियमहरू बनाउन सक्नेछ।

४१. **ट्राइबुनल वा सरकारबाट निर्णय नदिएसम्म हडताल गर्न न सकिने:** कारखानामा मालीक र मजदूरहरूको बिचमा झगडा भइ यस ऐनको दफा ३८ अन्तर्गत ट्राइबुनल समक्ष झगडा पेश भइ निर्णय नभएसम्म कुनै प्रकारको हडताल वा स्लोडाउन हडताल गर्नु हुँदैन, गरेमा सो गर्ने संघको रजिष्टेशन बदरी गर्न सकिनेछ र दोषी व्यक्तिलाई कामबाट हटाउन सकिनेछ।

उद्देश्य र कारणहरूको बिवरण

कारखानाहरूको सुव्यवस्था पनि मुलुकको औद्योगिक बिकाशको निमित्त एक अत्यन्त आवश्यक कुरा भएकोले कारखानामा काम गर्ने मजदूरहरूले मनासीब माफिकको सुविधा एवं सुरक्षा पाउने प्रवन्ध गराई दिनु पर्ने र कारखानाका मालीक र मजदूरका बिच हुने झगडाहरूका सम्बन्धमा दुवै तर्फको हित सुविधाको ख्यालराखि शान्ति पूर्वक झगडाको निपटारा हुने एक स्थायी व्यवस्था गर्नु आवश्यक परेकोले तत्सम्बन्धी हाल उठी राखेका विभिन्न समस्याहरू लाई ध्यानमा राखि सकभर देश काल परिस्थिति सुहाउँदो गरी यो बिधेयक बनाई पेश गरिएको छ। कुनै घर जग्गामा कारखाना खडा गर्नु पर्दा वा कुनै घर जग्गा कारखानाको निमित्त उपयोग गर्नु पर्दा कारखानाको नाम, स्थान मालीकको नाम ठेगाना, कारखानामा हुने कामको प्रकृति, प्रयोग गरिने शक्तिको प्रकृति एवं परिमाण, काममा लगाईने मजदूरहरूको सख्या समेत अरू तोकिए बमोजिमका अरू बिवरणहरू सहित खोल्न पूर्व अनुमति लिनु पर्ने गरिएको छ। कारखानामा काम गर्ने मजदूरहरूको स्वाष्थ रक्षा र अरू सुविधाहरूको सम्बन्धमा खासगरी देहायका कुराहरूको व्यवस्था गरिएको छ-